

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Katowicach

LKA.411.2.5.2025

Pan
Jerzy Kanik
Wójt Gminy Buczkowice
Urząd Gminy w Buczkowicach
ul. Lipowska 730
43 – 374 Buczkowice

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I/25/001/LKA Przygotowanie i realizacja przez wybrane gminy z województwa śląskiego programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii w latach 2022-2024

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Urząd Gminy Buczkowice, ul. Lipowska 730, 43 - 374 Buczkowice ¹
Kierownik jednostki kontrolowanej	Jerzy Kanik, Wójt Gminy Buczkowice², od 7 maja 2024 r. do nadal. W okresie objętym kontrolą funkcję kierownika jednostki poprzednio pełnił: Józef Caputa, Wójt Gminy Buczkowice, od 11 listopada 2002 r. do 6 maja 2024 r.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Prawidłowość opracowania i przyjęcia przez jednostki samorządu terytorialnego gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii. 2. Prawidłowość realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, w tym ich efektywność. 3. Legalność, rzetelność i gospodarność wydatkowania środków publicznych przeznaczonych na realizację profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii. 4. Rzetelność realizacji wniosków pokontrolnych z kontroli P/19/094 – Profilaktyka uzależnień od alkoholu i narkotyków oraz trwałość wprowadzonych w wyniku tych kontroli rozwiązań.
Okres objęty kontrolą	Lata 2022 – 2024 z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed i po tym okresie, o ile mają one związek z kontrolowaną działalnością.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ³
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Katowicach
Kontrolerzy	1. Andrzej Pakuła, Główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/63/2025 z 27 marca 2025 r. 2. Magdalena Śleziak, Specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LKA/62/2025 z 27 marca 2025 r.

(akta kontroli str. 1-4)

¹ Dalej: Urząd.

² Dalej: Wójt.

³ Dz.U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Gmina wywiązała się z obowiązku uchwalenia gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii⁵, jednakże w programach tych nie zdefiniowano wprost zaplanowanych wskaźników monitoringu tych działań, jak i nie oceniano skuteczności tych działań. We wszystkich programach określono cele w sposób ogólny, nie powiązano ich z określonymi zadaniami i wskaźnikami (których nie określono), co uniemożliwiało ewentualną modyfikację programów zarówno na poziomie celów, jak i doboru środków ich realizacji. Gminne programy uwzględniały cele i zadania wskazane do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2021-2025, za wyjątkiem zadania dotyczącego kształcenia personelu medycznego w związku z uzależnieniem od alkoholu. Gmina podejmowała działania w zakresie profilaktyki uzależnień od alkoholu i narkotyków określone w wyżej wymienionym Narodowym Programie Zdrowia, tj. zadania na rzecz upowszechniania oraz wdrażania programów profilaktyki o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności, w szczególności zalecanych w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego, jak i w 2022 r. nauczyciele zostali przeszkoleni przez firmę zewnętrzną i uzyskali uprawnienia do realizacji programu rekomendowanego „Przyjaciele Zippiego”.

W ogłoszeniach otwartych konkursów ofert na zlecenie realizacji zadania publicznego w ramach gminnych programów nie określono preferencji wyboru programów rekomendowanych lub o potwierdzonej skuteczności.

Uzyskane w latach 2022-2024 wpływy z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych i wpływy z części opłaty za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych w obrocie hurtowym, Gminy przeznaczała na realizację zadań przyjętych gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny częściowej⁶ kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Opracowanie i przyjęcie gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii

Opis stanu faktycznego

1. W latach 2022-2024 zadania prowadzone przez Gminę Buczkowice⁷ realizowane były w oparciu o uchwalone przez Radę Gminy Buczkowice⁸ Gminne Programy Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii⁹, które wpisywały się w część *Strategii*

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁵ Przedmiotem kontroli były trzy gminne programy obowiązujące w latach 2022-2024.

⁶ Oceny częściowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena częściowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, ocena negatywna albo ocena w formie opisowej.

⁷ Dalej: Gmina.

⁸ Dalej: Rada Gminy.

⁹ Dalej: gminne programy.

*Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Buczkowice na lata 2019-2024 r.*¹⁰ W Strategii wśród problemów i niekorzystnych zjawisk, które najbardziej uwidaczniają się w Gminie, mieszkańcy w badaniach ankietowych¹¹ m.in. wskazali na: alkoholizm (23,3%); zanik więzi rodzinnych (21,7%); bezradność opiekuńczo-wychowawczą (10%); rozpad rodzin (6,7%); ankietowani również ocenili, że najbardziej zagrożoną marginalizacją i wykluczeniem społecznym grupą były: osoby starsze (19,2%); oraz osoby i rodziny dotknięte uzależnieniami i przemocą w rodzinie (15,4%). Realizowane w Gminie działania w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom zostały przez ankietowanych ocenione na poziomie: dobrze (21,9%); dostatecznie (43,8%); niedostatecznie (12,5%); oraz nie wiem (21,9%).

(akta kontroli str. 49-139, 1206-1207, 1414-1450)

W okresie objętym kontrolą obowiązywały trzy gminne programy, tj.: dwa gminne programy na 2022 r., w tym (obowiązujący w okresie od 1 stycznia 2022 r. do 29 marca 2022 r.)¹² oraz obowiązujący od 30 marca 2022 r.¹³ oraz *Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2023 – 2026 ze zm.*¹⁴.

(akta kontroli str. 49-139)

2. W Gminie na potrzeby gminnych programów diagnozowano problemy alkoholowe na podstawie zebranych i analizowanych danych statystycznych, których głównym źródłem były: Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej, Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, wszystkie szkoły podstawowe z terenu Gminy, Komenda Miejska Policji w Bielsku-Białej, Komisariat Policji w Szczyrku, Powiatowy Urząd Pracy w Bielsku-Białej, Ośrodek Przeciwdziałania Problemom Alkoholowym w Bielsku – Białej, Śląska Fundacja Błękitny Krzyż¹⁵, Bielskie Centrum Psychiatrii – Olszówka w Bielsku-Białej. Do obu gminnych programów na 2022 r. pozyskiwano dane za rok 2020 i 2021 r.¹⁶, które m.in. porównywano do analogicznego okresu roku poprzedniego, a statystyki policyjne przedstawiono na przestrzeni kilku lat. Do programów tych ujęto dane z badania młodzieży pod kątem zagrożeń związanych z używaniem substancji

¹⁰ Dalej: Strategia.

¹¹ W badaniu wzięło udział 32 osoby (str. 42 Strategii).

¹² Uchwalony uchwałą Rady Gminy nr XXXVII/260/21 z 22 grudnia 2021 r., dale: „gminny program na 2022 r. z grudnia 2021 r.”

Uchwalony uchwałą nr XL/276/22 Rady Gminy z 30 marca 2022 r., zmieniony (w części finansowej) uchwałami Rady Gminy: nr XLII/291/22 z dnia 25 maja 2022 r. i XLV/314/22 z 28 września 2022 r. dalej: „gminny program na 2022 r.”

¹⁴ Przyjęty uchwałą Nr XLVII/332/22 Rady Gminy z dnia 29 grudnia 2022 r. w sprawie uchwalenia Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2023 - 2026, uchwała weszła w życie z dniem podjęcia, zmieniony siedmioma uchwałami, z czego trzy uchwały dot. zmian planu finansowego na 2023 r. tj. 1. uchwały: nr LI/354/23 z dnia 29 marca 2023 r., 2. o nr LIII/365/23 z dnia 31 maja 2023, 3. o nr LVIII/407/23 z dnia 29 listopada 2023 r.; oraz trzy uchwały dot. zmiany planu finansowego na 2024 r. o nr: 1. nr LIX/416/23 z dnia 28 grudnia 2023 r., 2. nr LXIII/445/24 z 24 kwietnia 2024 r., 3. nr VI/36/24 z dnia 30 października 2024 r., oraz jedna zmiana dot. planu finansowego na 2025 r. tj. uchwała nr VIII/53/24 z dnia 30 grudnia 2024 r., która również nadała nowe brzmienie rozdział 7 dot. GKRPA, w której zasadniczo ustalono nowe stawki wynagrodzeń za udział w posiedzeniach GKRPA. Dalej: gminny program na lata 2023 - 2026.

¹⁵ Fundacja prowadzi m.in. Miejski Ośrodek Terapii Uzależnień w Bielsku-Białej w zakresie którego podaje dane dot. pacjentów z Gminy Buczkowice.

¹⁶ W gminnym programie z dnia 22 grudnia 2021 r. podano dane za III kwartał 2021 r.

psychotropowych środków zastępczych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych (przeprowadzone w 2018 r.); oraz informację z diagnozy przeprowadzonej w 2021 r. z występujących w środowisku szkolnym czynników chroniących i czynników ryzyka. Natomiast w gminnym programie na lata 2023 -2026 podawano dane wg stanu na 2022 (III kw.) i porównywano je do okresu analogicznego.

(akta kontroli str. 293-318)

Gmina posiadała *Diagnozę problemów społecznych występujących w Gminie Buczkowice 2022*¹⁷, opracowaną przez podmiot zewnętrzny, która została wykorzystana na potrzeby gminnego programu na lata 2023-2026. Diagnoza 2022 zawierała dane z lat 2019-2022, w tym badania ankietowe przeprowadzone w 2022 r. Obejmowała ona następujące zagadnienia: charakterystykę społeczności lokalnej – analizę danych zastanych; analizę kluczowych zagrożeń i zachowań ryzykownych na terenie Gminy, w tym m.in.: wyniki badań wśród dorosłych mieszkańców, zapotrzebowanie na działania profilaktyczne wśród dorosłych mieszkańców, wyniki badań wśród dorosłych mieszkańców z obszaru zagrożeń behawioralnych, wyniki badań wśród dzieci szkół podstawowych (w zakresie problemu wśród dzieci związanych z alkoholem, nikotyną, narkotykami, przemocą, zagrożeń behawioralnych); wyniki badań wśród rodziców uczniów szkół podstawowych; wyniki badań wśród nauczycieli i pracowników szkół; główne wnioski z badań; rekomendacje działań naprawczych.

(akta kontroli str. 712-967)

Ponadto w corocznych raportach z wykonania gminnych programów za lata 2022-2024 przedstawiono dane dotyczące podjętych działań przez: GKRPA, Punkt konsultacyjno-informacyjny dla osób z problemem alkoholowym, Placówki leczenia i terapii uzależnień, działań profilaktyczno – wychowawczych podejmowanych we współpracy ze szkołami, oraz tytuły zadań wraz z kwotami zlecanych przez Gminę podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego.

(akta kontroli str. 240-292, 1009- 1025)

Przy sporządzaniu diagnozy nie występowało i nie korzystano z danych Powiatowej Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Bielsku-Białej, sądów oraz szpitali. Jak wyjaśnił Wójt w jego ocenie *Przy sporządzaniu diagnoz do gminnych programów nie występowało do PSSE, szpitali i sądów, ponieważ dane te nie były niezbędne do przygotowania przedmiotowych dokumentów.*

(akta kontroli str. 1253)

Wg informacji uzyskanych w toku kontroli NIK z sądu i szpitala skala zjawisk związanych z używaniem i nadużywaniem substancji psychoaktywnych¹⁸ na terenie Gminy była następująca:

Sąd Rejonowy w Bielsku – Białej m.in. podał dane w zakresie liczby spraw zakończonych wydaniem prawomocnego orzeczenia:

- wobec osób, które prowadziły pojazd mechaniczny pod wpływem alkoholu: w 2022 r. – 30 osób (w tym siedem kobiet); 2023 r. - 31 osób (w tym trzy kobiety); w 2024 r. – 14 mężczyzn (kobiet nie odnotowano);

¹⁷ Dalej: Diagnoza 2022.

¹⁸ W tym alkoholu, narkotyków i uzależnień behawioralnych.

- wobec osób, które stosowały przemoc w rodzinie w związku z uzależnieniami (alkohol, narkotyki): w 2022 r. i 2024 r. – nie odnotowano prawomocnych orzeczeń; w 2023 r. – trzech mężczyzn.

Natomiast w ww. przedmiocie były wszczęte postępowania wobec mężczyzn, tj. w 2023 r. – cztery, w 2024 r. – trzy.

(akta kontroli str. 486-492)

Szpital Pediatryczny w Bielsku – Białej, podał dane za okres 2022 – 2024 w tym m.in. w zakresie - liczby dzieci i młodzieży (mieszkańców Gminy) hospitalizowanych w związku z zagrożeniem życia na skutek:

- alkoholu – jeden przypadek w 2024 r.;
- innych substancji psychoaktywnych – jeden przypadek w 2023 r.;
- leków – po jednym przypadku w 2022 r. i w 2023 r.

(akta kontroli str. 593-598)

NIK zwraca uwagę, że brak ww. informacji mógł wpłynąć na rzetelność sporządzonej diagnozy, której zakres powinien być możliwie szeroki i wszechstronny, w celu rzetelnego przeprowadzenia diagnozy należało wykorzystać jak najwięcej dostępnych źródeł informacji. Natomiast w celu monitorowania skali zjawisk uzależnień zasadnym jest pozyskiwanie i analizowanie danych z całego wachlarza instytucji i podmiotów z częstotliwością co najmniej raz w roku.

3. W obu gminnych programach na 2022 r. uwzględniono dane z podmiotów opisanych w pkt 2, oraz informację, że w 2021 r. we wszystkich szkołach podstawowych (na terenie Gminy) została przeprowadzona wymagana rozporządzeniem MEN¹⁹ diagnoza w zakresie występujących w środowisku szkolnym czynników chroniących i czynników ryzyka, z uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych. W tych gminnych programach podawano liczbę zezwoleń i odnoszono ją do roku ubiegłego okresu analogicznego, nie wskazywano jak wpływa to na społeczeństwo.

(akta kontroli str. 49-139)

W *Diagnozie 2022* opracowanej na potrzeby gminnego programu na lata 2023-2026 uwzględniono wpływ dostępności do alkoholu na stan uzależnień i problemów społecznych oraz poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. W diagnozie tej przedstawiono badania ankietowe²⁰ osób dorosłych w zakresie:

- *Czy osoby pijące alkohol w miejscu Pani/Pana zamieszkania stanowią szczególne zagrożenie dla bezpieczeństwa:* 61,2 % mieszkańców stwierdziło, że osoby te nie stanowią zagrożenia dla ich bezpieczeństwa; natomiast 16,5% uznało, że stanowią zagrożenie; a 22,3% nie miało zdania na ten temat.
- W następnej kolejności badanych poproszono o *wskazanie wydarzeń związanych ze spożywaniem alkoholu, których świadkiem byli w ostatnim półroczu*. Z wielu punktów respondenci najczęściej byli świadkami

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015 r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii. Dz. U. z 2015 r. poz. 1249.

²⁰ Kwestionariusze ankietowe wypełniło 265 dorosłych mieszkańców – w ankiecie ogólnej.

głośnego zachowania młodzieży (31%); wskazano również na awantury (14%); kolejno wandalizm (13%); bójki (6%); a na osobiste doznanie krzywdy wskazało (1% respondentów).

- Około 27,4% ankietowanych oceniło dostępność alkoholu w Gminie dla młodzieży poniżej 18 r. życia jako bardzo dużą; 48% ograniczoną; 10,8% bardzo ograniczoną; a 13,7% niemal żadną.
- Na pytanie *Jak często spożywa Pani/Pan alkohol* – najwięcej tj. 18,9% badanych przyznało, że pije alkohol rzadziej niż raz w miesiącu; 23,1% - kilka razy w miesiącu; 14,4 % - raz w tygodniu; a 2%, że codziennie.
- Dostępność punktów sprzedaży alkoholu na terenie Gminy w przeliczeniu na mieszkańca jest 77% ankietowanych uważa, że odpowiednia; natomiast 23% mieszkańców oceniło, że jest zbyt duża.
- Na pytanie *od jakiego wieku powinno się mieć prawo zakupu alkoholu* – 46,1% respondentów uznało, że od 21 r. ż., a 53% poparło, że od 18 r.ż., natomiast 1% badanych był za prawem do zakupu alkoholu od 16 r.ż.

W *Diagnozie 2022* w badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród 285 uczniów czterech szkół podstawowych²¹ m.in.:

- zakresie dostępu uczniów do alkoholu na terenie Gminy ich wyniki wskazały, że 97,5% młodzieży ani razu nie kupiła alkoholu samodzielnie.
- W zakresie pytania: *Czy kiedykolwiek piłeś alkohol*: 61,2% *Nie, nigdy*; 27,8% *Tak, ale tylko raz, żeby spróbować*; 9,7% *Tak, kilka razy się zdarzyło*; 1,3% *Tak wiele razy*.
- W zakresie częstotliwości spożywania alkoholu. Na pytanie *Jak często pijesz alkohol* – 1% uczniów wskazał *Codziennie*; 5,8% *Kilka razy w miesiącu*; 2,9% *Raz w miesiącu*; 22,3% *Parę razy w roku*; 68% nie pije już alkoholu. Około 32% uczniów wskazało, że spożywało alkohol, z czego aż 5,8%, że kilka razy w miesiącu.
- W zakresie kontaktu uczniów z narkotykami, na pytanie *Czy spotkałeś/aś osobę, która rozprowadza narkotyki (w tym marihuanę)?* 83% uczniów wskazało, że *Nie*; 14,1% *Tak, poza szkołą*; 1,8% *Tak w szkole*; 1,1% *Tak zarówno w szkole, jak i poza nią*.
- Zgodnie z opiniami badanych dzieci w zakresie *Jak trudno osobie niepełnoletniej z Twojego otoczenia, jest zakupić alkohol, papierosy, narkotyki? Raczej trudno, ale zna się odpowiednie osoby to łatwo*: 26,3% alkohol; 20,5% papierosy i 9% narkotyki. Zdaniem ankietowanych: bardzo trudno nabyć narkotyki 45%; następnie papierosy 23,4%, a najłatwiej 22,7% alkohol.

W rekomendacjach działań naprawczych w *Diagnozie 2022* w sekcji *Dostępność substancji psychoaktywnych – ograniczenie alkoholu* określono działania

²¹ W tym uczniów: 19 ze Szkoły Podstawowej im. Jerzego Kukuczki w Kalnej; 65 ze Szkoły Podstawowej im. Jana Brzechwy w Godziszce; 84 ze Szkoły Podstawowej im. Bolesława Chrobrego w Rybarzowicach i 116 uczniów ze Szkoły Podstawowej im. Mikołaja Kopernika w Buczkowicach.

i zaprezentowano możliwe ich kierunki, w tym m.in. kontrole punktów sprzedaży alkoholu.

(akta kontroli str. 769-775, 953-967)

W gminnych programach nie uwzględniono wprowadzenia ograniczeń w zakresie dostępności alkoholu w określonych porach lub miejscach, Wójt wyjaśnił, że *art. 4¹ ust.1 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi nie wskazuje takiego zadania jako elementu programu. Zgodnie z art. 12 ust. 4 ww. ustawy Rada Gminy może ustanowić te ograniczenia, ale (...) ze względu na dwa podmioty sprzedające alkohol w porze nocnej, - umiejscowione na obrzeżach gminy - odstąpiono od tego zamiaru, ze względu na prawdopodobny rozwój nielegalnej sprzedaży alkoholu.*

(akta kontroli str. 1254, 1256)

4. W zakresie używania substancji psychoaktywnych (alkoholu i narkotyków) w dwóch gminnych programach na 2022 r. uwzględniono dane z podmiotów, oraz wyniki badań ankietowych wśród uczniów szkół podstawowych²², jednakże pomimo wskazania na występujące w Gminie problemy, nie określono potrzeb związanych z tą diagnozą.

W obu gminnych programach na 2022 r. wskazano jedynie, że w wyniku ww. badań ankietowych w jednej ze szkół głównym problemem jest, zdaniem rodziców, zbyt mała ilość zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania. W zakresie uzależnień behawioralnych w gminnym programie na 2022 r. podano, że tylko jedna ze szkół w przekazanych wnioskach podkreślała problemy związane z niewłaściwym korzystaniem przez uczniów z urządzeń elektronicznych i Internetu.

(akta kontroli str. 49-94)

Wójt wyjaśnił, że *Uwzględnienie w gminnych programach wyników diagnozy przeprowadzanej w szkołach jest realizacją ust. 2a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. Żaden przepis nie zobowiązuje gminy do określenia w programach wprost potrzeb z niej wynikających. Uwzględniając wyniki diagnozy gmina zaplanowała działania mające na celu rozwiązywanie problemów i zaspokajanie potrzeb uczniów (również tych, na których istnienie wskazały zdiagnozowane problemy). Przytoczony (...) do pytania 4. problem, jakim jest zbyt mała, zdaniem rodziców, ilość zajęć pozalekcyjnych rozwijających zainteresowania, pokazał istnienie potrzeby organizowania takich zajęć. Celem zaspokojenia tej potrzeby w gminnych programach zaplanowano środki na organizację zajęć rozwijających zainteresowania – przez szkoły, Gminny Ośrodek Kultury i podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego (...).*

²²Tj. 352 uczniów klas szóstych i siódmych oraz pierwszych i drugich gimnazjum – badania przeprowadzone początkiem 2018 r.

W gminnym programie na lata 2023-2026 w ramach zdiagnozowanych problemów uwzględniono potrzeby, w wyniku badań ankietowych:

- Osób dorosłych²³, stwierdzono, że wskazują one na konieczność działań edukacyjnych: dotyczących *informowania o prowadzonych przez Gminę działaniach profilaktycznych oraz możliwości uzyskania pomocy w trudnej sytuacji życiowej (ubóstwo, uzależnienia, przemoc); podejmowania działań mających na celu zwiększanie kompetencji wychowawczych rodziców; uświadamianie społeczności lokalnej w zakresie zagrożeń związanych z uzależnieniami – również behawioralnymi oraz zasadami zdrowego stylu życia.*
- Uczniów szkół podstawowych²⁴ na terenie Gminy, stwierdzono, że wskazują one na potrzebę podejmowania zintensyfikowanych działań wobec dzieci i młodzieży w następujących obszarach: *edukowanie w zakresie rodzajów przemocy, konsekwencji jej stosowania i możliwości uzyskania pomocy; ukazywanie sposobów radzenia sobie ze stresem oraz złością i trudnymi emocjami; edukowanie w zakresie takiej szkodliwości alkoholu oraz konsekwencjami sięgania po napoje energetyczne; informowanie o ryzykach uzależnienia od Internetu i innych zachowań oraz promowanie konstruktywnych sposobów spędzania wolnego czasu – w tym organizowanie na terenie Gminy szerokiego spectrum zajęć pozalekcyjnych.*
- Rodziców uczniów szkół podstawowych²⁵ za najpoważniejsze problemy dotyczące dzieci, uważali oni nadmierne korzystanie z urządzeń elektronicznych (62% wskazało ten problem jako poważny lub bardzo poważny) i przeciążenie uczniów obowiązkami (49% poważny lub bardzo poważny). *Wyniki badań wskazują na potrzebę podjęcia polegających na częstszym i bardziej szczegółowym, informowaniu rodziców o podejmowanych działaniach profilaktycznych. Wskazano, również na zwiększenie świadomości rodziców na temat prawidłowych metod wychowawczych. Ważne jest również szkolenie nauczycieli zwiększające ich umiejętności w zakresie zauważania zachowań mogących wskazywać na stosowanie wobec nich przemocy oraz odpowiedniego reagowania.*
- Nauczycieli i pracowników szkół²⁶ wskazały na potrzebę prowadzenia intensywnych działań mających na celu zmniejszenie ryzyka uzależnienia dzieci od mediów społecznościowych i gier komputerowych, naukę umiejętności radzenia sobie ze złością i trudnymi emocjami oraz poprawę relacji między uczniami i nauczycielami.

(akta kontroli str. 69-115)

5. W gminnych programach obowiązujących w okresie objętym kontrolą każdorazowo przedstawiano dane statystyczne w ramach charakterystyki problemów związanych z uzależnieniami porównując je do okresów analogicznych, uwzględniano wyniki przeprowadzonych diagnoz i ankiet, wymieniano instytucje i podmioty (lokalne i pozalokalne) z którymi współpracuje

²³ Tj. Ankieta ogólna 265 osób, ankieta dot. uzależnień behawioralnych

²⁴ Tj. 285 uczniów.

²⁵ Tj. 209 rodziców uczniów szkół podstawowych z terenu Gminy.

²⁶ Tj. 82 osoby.

Gmina w celu prowadzenia działań dotyczących profilaktyki uzależnień i rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomanii.

(akta kontroli str. 49-139)

Natomiast w raportach z wykonania gminnych programów przedstawiono realizację poszczególnych działań w ramach: GKRPA, punktu konsultacyjno-informacyjnego dla osób z problemem alkoholowym; działalności profilaktyczno-wychowawczej realizowanej we współpracy z GOK w Buczkowicach; zlecania podmiotom prowadzącym działalności pożytku publicznego realizacji zadań publicznych w ramach przeciwdziałania patologiom (ogólnie: podając ich liczbę, nazwę podmiotów, nazwę zadania, oraz przyznaną kwotę); realizacji imprez profilaktyczno-wychowawczych; działań podejmowanych w ramach współpracy z GOPS ukierunkowanych na niesienie pomocy rodzinom borykającym się z różnego rodzaju problemami społecznymi; dofinansowania działalności placówek leczenia i terapii uzależnień oraz partycypacji w kosztach pobytu osób uzależnionych i współuzależnionych na ponadstandardowych „wyjazdowych” sesjach terapeutycznych; działania profilaktyczno-wychowawcze podejmowane we współpracy ze szkołami; oraz w podsumowaniu tych działań ogólnie opisywano efekty tych działań nie oceniając skuteczności tych działań, oprócz jednostkowego wskazania w jednym z raportów (tj. za 2024 r.), że mieszkańcy, których dotknął problem alkoholowy korzystają z możliwości stworzonych przez gminne programy, co przekłada się poprawę sytuacji w ich rodzinach, co szerzej opisano w obszarze drugim w pkt. siódmym dotyczącym rezultatów.

(akta kontroli str. 240-264, 1009-1025)

6. Objęte kontrolą trzy gminne programy uwzględniały cele i zadania operacyjne dotyczące profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, wskazane do realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2021-2025²⁷, za wyjątkiem zadania pn. *„Kształcenie personelu medycznego w zakresie umiejętności rozpoznawania wzorów picia i podejmowania interwencji wobec pacjentów pijących alkohol ryzykownie i szkodliwie oraz na temat FASD”* służącego realizacji celu operacyjnego nr 2 Profilaktyka uzależnień (co opisano w *Sekcji stwierdzone nieprawidłowości*).

(akta kontroli str. 49-139)

7. We wszystkich trzech gminnych programach przyjęte cele sformułowano w sposób ogólny, nie założono okresu ich realizacji, jak i nie powiązano ich z zadaniami oraz wskaźnikami osiągnięcia celu (których nie zdefiniowano). We wszystkich gminnych programach przyjęto siedem identycznych celów: (1) *Ograniczanie spożywania alkoholu przez dzieci, młodzież i osoby dorosłe*, (2) *Opóźnianie wieku inicjacji alkoholowej*, (3) *Ograniczenie szkód społecznych wynikających z picia alkoholu przez dzieci, młodzież i dorosłych (w tym kobiet w ciąży)*, (4) *Zmniejszenie prawdopodobieństwa sięgania przez dzieci, młodzież i osoby dorosłe po środki odurzające, substancje psychotropowe, środki zastępcze*

²⁷ Wprowadzonym rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 30 marca 2021 r. w sprawie Narodowego Programu Zdrowia na lata 2021-2025. (DZ.U. z 2021 poz. 642), dalej: NPZ na lata 2021-2025.

i nowe substancje psychoaktywne tzw. dopalacze, (5) Zwiększenie i urozmaicenie oferty dotyczącej alternatywnych sposobów zagospodarowania czasu wolnego – w szczególności poprzez wspieranie rozwoju zainteresowań dzieci i młodzieży, (6) Poprawa stanu psychosomatycznego mieszkańców gminy, ze szczególnym uwzględnieniem problemów wynikających z nadmiernego spożywania alkoholu, (7) Eliminowanie przypadków naruszania zasad obrotu napojami alkoholowymi.

W gminnym programie na 2022 r. z grudnia 2021 r. sformułowano cel pn. *Motywowanie uzależnionych oraz nadużywających alkoholu mieszkańców gminy do podejmowania działań mających na celu zachowanie trzeźwości oraz wspieranie ich w tym zakresie, którego nie założono w dwóch kolejnych gminnych programach.* W gminnym programie na 2022 oraz w gminnym programie lata 2023-2026 dodano dodatkowo cel pn.: *Podniesienie świadomości mieszkańców gminy w zakresie uzależnień – w tym behawioralnych i jednocześnie zmieniono oraz zmieniono przyjęty w gminnym programie na 2022 r. z grudnia 2021 r. cel pn. Umożliwienie otrzymania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie oraz dzieciom z rodzin z problemem alkoholowym i dorosłym osobom współuzależnionym na cel pn. Korzystanie z pomocy przez osoby dotknięte przemocą w rodzinie oraz dzieci z rodzin z problemem alkoholowym lub narkomanii i dorosłe osoby współuzależnione*

(akta kontroli str. 61, 82, 109)

8. We wszystkich trzech gminnych programach nie zdefiniowano wskaźników, nie sformułowano spodziewanych rezultatów (efektów)²⁸ ich realizacji oraz nie przypisano ich do celów i zadań, tak by służyły one ocenie skuteczności realizacji zaplanowanych celów i zadań, a tym samym pozwalałyby na ewentualne skorygowanie przyjętej strategii postępowania w oddziaływaniach profilaktycznych (za wyjątkiem zaplanowania liczby godz. zajęć profilaktyczno-wychowawczych w szkołach podstawowych na terenie Gminy)²⁹, co opisano w *Sekcji stwierdzone nieprawidłowości*).

(akta kontroli str. 49-139)

9. We wszystkich trzech gminnych programach określono zadania jakie mają zostać podjęte w trakcie realizacji gminnych programów: *(1) Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych w współuzależnionych³⁰, (2) Objęcie rodzin dotkniętych chorobą alkoholową i problemami narkomanii pomocą psychospołeczną i prawną, a w szczególności ochroną przed przemocą w rodzinie, (3) Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, (4) Wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych służących*

Rezultaty opisują efekty („produkty”) realizacji programu, które będą dostarczone beneficjentom; rezultaty powinny zaspokajać główne potrzeby grup docelowych.

²⁹ W części drugiej w planie finansowym gminnych programów), jednakże nie zostały one zdefiniowane jako wskaźniki.

³⁰ W gminnym programie na 2022 (który stracił moc 30 marca 2022 r.) nazwa zadania była szersza i brzmiała *Zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych oraz osób uzależnionych i osób zagrożonych uzależnieniem od środków odurzających, substancji psychotropowych, środków zastępczych lub nowych substancji.*

rozwiązywaniu problemów alkoholowych oraz problemów narkomanii, (5) Podejmowanie interwencji w związku z naruszeniem przepisów w art. 13¹ i 15 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, oraz występowanie przed sądem w charakterze oskarżyciela publicznego.

W programie na 2022 r. z grudnia 2021 r. określono ponadto zadanie pn. *Udzielanie rodzinom, w których występują problemy narkomanii pomocy psychospołecznej i prawnej*, które nie występowało pod tą samą nazwą w kolejnych dwóch gminnych programach, a metody realizacji tego zadania zostały przypisane do innych zadań.

Do zadań szczegółowo określono metody ich realizacji, jednakże do poszczególnych zadań i metod ich realizacji nie przypisano oczekiwanych rezultatów tych działań.

(akta kontroli str. 49-136)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nieuwzględnienie we wszystkich trzech gminnych programach objętych kontrolą, pomimo obowiązku wynikającego z art. 4¹ ust. 2 ustawy o wychowaniu w trzeźwości, zadania służącego realizacji celu operacyjnego *Profilaktyka uzależnień*, dotyczącego profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, określonego w NPZ na lata 2021-2025.

W badanych gminnych programach nie uwzględniono zadania pn. *Kształcenie personelu medycznego w zakresie umiejętności rozpoznawania wzorów picia i podejmowania interwencji wobec pacjentów pijących alkohol ryzykowanie i szkodliwie oraz na temat FASD* – określonego w NPZ.

(akta kontroli str. 49-139)

W latach 2022-2024 Gmina była podmiotem tworzącym „dla Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej Gminnego Ośrodka Zdrowia w Buczkowicach³¹” wraz z Filią GOZ w Rybarzowicach.

(akta kontroli str. 49-139)

Na pytanie dotyczące przyczyn nie uwzględnienia i nie realizowania ww. zadania, Wójt w wyjaśnieniach podał, że *Żaden z podmiotów nie występował w latach 2022-2024 o finansowanie w ramach gminnych programów kształcenia personelu medycznego w zakresie umiejętności rozpoznawania wzorów picia i podejmowania interwencji wobec pacjentów pijących alkohol ryzykowanie i szkodliwie oraz na temat FASD.*

(akta kontroli str. 1240-1260)

NIK nie podziela stanowiska Wójta, gdyż to na Gminie ciąży obowiązek realizacji zadania (przypisanego jednostkom samorządu terytorialnego), służącego realizacji celu operacyjnego *Profilaktyka uzależnień sformułowanego w NPZ na lata 2021 – 2025.*

2. W gminnych programach profilaktyki alkoholowej i przeciwdziałania narkomanii nie zdefiniowano skwantyfikowanych wskaźników, które służyłyby

³¹ Dalej: GOZ.

ocenie skuteczności realizacji zamierzonych celów, jak i cele zdefiniowano na wysokim poziomie ogólności (nie zostały one określone w czasie) i nie powiązano ich z zadaniami i wskaźnikami (których nie zdefiniowano), co było nierzetelne i miało wpływ na brak oceny skuteczności podejmowanych działań.

W kwestii braku zdefiniowanych wskaźników Wójt wyjaśnił, że *"Ustawodawca pozostawił gminom dużą swobodę w konstruowaniu gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, dzięki czemu każda jednostka ma szansę na wypracowanie skutecznych rozwiązań dostosowanych do specyfiki danej społeczności lokalnej. Jak i podał, że (...) publikacja Rozwiązywanie problemów alkoholowych – przewodnik dla samorządowców, ani rekomendacje KCPU (kiedyś PARPA) do realizowania i finansowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii, ani „Przewodnik metodyczny po programach promocji zdrowia psychicznego i profilaktyki” wydany w 2010 r. przez Fundację ETOH nie mieszczą się w katalogu wskazanych (...) źródeł prawa, gmina nie ma więc obowiązku stosowania się do tych publikacji podczas tworzenia programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych. Podał, również, że (...)Obowiązku budowy programów wg wskazanych (...) ww. wymogów nie wprowadza ani ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi ani ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii. (...) Wskaźniki Jeżeli chodzi o wskaźniki za pomocą których można obserwować problemy, to chociaż nie zostały tak nazwane, są one w gminnych programach możliwe do określenia. Wyjaśniłem również, że część wartości wskaźników skuteczności działań podana jest w poszczególnych programach (w rozdziałach 2. programów, zawierających charakterystykę gminy Buczkowice pod kątem uzależnień), część w sprawozdaniach z realizacji programów, część gromadzona jest w Urzędzie Gminy Buczkowice i podmiotach współpracujących z Urzędem Gminy w realizacji gminnych programów, a niektóre zadania finansowane są z programów tylko w przypadku wystąpienia takiej potrzeby.*

Ponadto Wójt w swoich wyjaśnieniach odniósł się do raportów podając, że: *W przedłożonych raportach opisano wykonanie gminnych programów oraz efekty ich realizacji – zgodnie z art. 41 ust. 2b ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi. Raporty nie zawierają „oceny skuteczności podejmowanych działań” ponieważ ustawodawca gminy do takich działań ani nie zobligował ani nie upoważnił, a zdaniem autorów i realizatorów gminnych programów ilość zmiennych wpływających na pojawienie się problemu i ewentualne jego rozwiązanie jest tak duża, że trudno obiektywnie i wymiennie ocenić w jakim stopniu wpłynęły na to działania prowadzone w ramach gminnych programów, a w jakim inne czynniki.*

(akta kontroli str. 1248-1260,1328-1351 i 1529-1541)

Natomiast w zakresie sformułowania celów w sposób ogólny, oraz nie powiązania ich z zadaniami i wskaźnikami Wójt Gminy w wyjaśnieniach podał, że *Żaden przepis prawa nie określa sposobu formułowania celów,(...)ustawodawca nie nałożył na gminy obowiązku wpisania wprost powiązania w gminnych programach*

celów z zadaniami i wskaźnikami, więc autorzy programów opisali te kwestie tak jak uważali za słuszne. Do obu kwestii Wójt odniósł się, że Ani Rada Gminy Buczkowice, ani organ nadzoru nie kwestionowali tych zapisów.

(akta kontroli str. 1240-1260)

W ocenie NIK, Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom³² będące wyspecjalizowaną agendą Ministra Zdrowia, zostało powołane m.in. po to by wspierać jst w zakresie realizacji przez nie ustawowych zadań dotyczących odpowiednio profilaktyki i rozwiązywania problemów związanych z uzależnieniami, oraz oferujących samorządom wiedzę, wsparcie w opracowywaniu i wdrażaniu gminnych programów profilaktycznych (a także szkolenia, materiały edukacyjne i kampanie profilaktyczne), w swoich rekomendacjach jednoznacznie wskazuje dlaczego wskaźniki są ważne. Instytucje te zostały po to m.in. powołane by samorzady mogły korzystać z ich wiedzy i wsparcia, a w rekomendacjach zostały omówione sposoby realizacji poszczególnych zadań gminnego programu po to by jst bazując na tych opracowaniach mogły opracować merytorycznie swoje programy. Natomiast opracowania, w tym m.in. K. Łukowskiej pn. *Rozwiązywanie problemów alkoholowych oraz ograniczanie dostępności alkoholu w gminach i miastach Przewodnik dla samorządowców* stare i wznowione w 2019 r., w którym wskazano, że w pracach nad budową gminnych programów warto posługiwać się schematem i uwzględniać etapy jego budowy, tj. Diagnoza – Problemy – (Cel ogólny - Cele szczegółowe – Działania), a do celów ogólnych/szczegółowych i działań przypisać wskaźniki. Zdefiniowanie na poziomie założeń w gminnych programach skwantyfikowanych wskaźników i przypisanie ich do celów i działań jest nie tylko profesjonalnym działaniem, ale uniemożliwia dowolność rozliczania założonych działań i stanowi punkt odniesienia do oceny realizacji zadań od zaplanowanych wartości do zrealizowanych, co pozwala na monitorowanie postępów, efektywniejsze planowanie i rozliczanie, a przede wszystkim na ocenę skuteczności realizacji działań, których Gmina nie przeprowadzała.

Zdaniem NIK brak zdefiniowania skwantyfikowanych wskaźników (które służą do oceny skuteczności programu, jak i działań w nim założonych) uniemożliwił Gminie ocenę skuteczności zrealizowanych działań. Ocena skuteczności działań profilaktycznych w kontekście uzależnień to proces, który ma na celu zmierzenie, czy zrealizowane działania profilaktyczne rzeczywiście przyczyniły się do redukcji problemów związanych z uzależnieniami, czy też do zmiany zachowań (które mogą prowadzić do uzależnienia). Czyli chodzi o sprawdzenie, czy programy i działania profilaktyczne przyniosły zamierzone rezultaty, czyli np. zmniejszyła się liczba osób sięgających po substancje psychoaktywne, czy też zredukowano ryzyko wystąpienia uzależnień behawioralnych.

OCENA CZĄSTKOWA

Gminne programy obowiązujące w okresie objętym kontrolą ujmowały zdiagnozowane problemy związane z używaniem i nadużywaniem substancji psychoaktywnych występujących w lokalnej społeczności, jednakże nie zawierały

³² Dalej: KCPU. Z dniem 1 stycznia 2022 r. na mocy ustawy z dnia 17 grudnia 2021 r. o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw, Krajowe Biuro do Spraw Przeciwdziałania Narkomanii i Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych zostały przekształcone w Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom.

one opinii i informacji od takich instytucji jak powiatowa stacja sanitarno-epidemiologiczna, sądy czy szpitale, które mogły poszerzyć diagnozę. W przedmiotowych programach zaznaczono, że we wszystkich szkołach podstawowych przeprowadzono diagnozę w zakresie występujących w środowisku szkolnym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, a wyniki tej diagnozy stanowiły podstawę do zaplanowania działań edukacyjnych, informacyjnych i profilaktycznych w poszczególnych placówkach. W programach tych nie określono jednak wskaźników służących ocenie skuteczności realizacji zamierzonych celów, a tym samym ocenie rezultatów zrealizowanych działań, a cele zdefiniowano na wysokim poziomie ogólności i nie powiązano ich z zadaniami i wskaźnikami (których nie zdefiniowano). W gminnych programach określono zadania i metody ich realizacji, wskazano na zasoby lokalne/podmioty i pozalokalne/podmioty wykorzystywane przez Urząd w podejmowaniu działań mających na celu profilaktykę uzależnień i rozwiązywanie problemów alkoholowych i narkomanii, i wskazano jakie zadania są przez nie realizowane. W gminnych programach ujęto obligatoryjne zadania wskazane do realizacji przez jst, za wyjątkiem jednego kształcenie personelu medycznego związane z uzależnieniem od alkoholu.

OBSZAR

2. Realizacja programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii i ich efekty.

Opis stanu faktycznego

1. Zadania związane z koordynacją realizacji gminnych programów należały do właściwości Pełnomocnika do spraw realizacji GPPiRPA powołanego przez Wójta, jak i pracownika merytorycznego Urzędu. W okresie objętym kontrolą Wójt powołał kolejno dwóch Pełnomocników (w okresie od 14 czerwca 2005 r. do 13 marca 2022 r. Pełnomocnikiem był obecny Wójt Gminy – wówczas Z-ca Wójta³³, a w okresie od 14 marca 2022 r. do nadal - Pełnomocnikiem został pracownik merytoryczny³⁴). Ww. osoby m.in. przygotowywały projekty gminnych programów oraz raporty z ich realizacji, jak i przygotowywały umowy z podmiotami oraz osobami świadczącymi usługi w zakresie gminnych programów.

(akta kontroli str. 8-27, 1191-1202)

2. Wójt powołał GKRPA, w której skład w latach 2022-2024 wchodziły przeszkolone osoby, za wyjątkiem jednej osoby (co opisano w *Sekcji stwierdzone nieprawidłowości*). W ww. okresie w skład komisji wchodził m.in. pełnomocnicy ds. realizacji gminnych programów, Kierownik GOPS, pracownik GOPS, pedagogzy, Dyrektor GOK, nauczyciel, policjant i lekarz.

(akta kontroli str. 31-47, 1191- 1240)

3. W latach 2022 -2024 w ramach gminnych programów we wszystkich szkołach podstawowych na terenie Gminy zrealizowano cztery programy rekomendowane przez KCPU w łącznym wymiarze 1375 godz. dla 1610 uczniów,

³³ Zarządzeniem nr 24/2005 Wójta Gminy Buczkowice z dnia 14 czerwca 2005 r. powołano na stanowisko Pełnomocnika do spraw realizacji GPRPA pana Jerzego Kanika.

³⁴ Zarządzeniem nr 15/22 Wójta Gminy Buczkowice z dnia 14 marca 2022 r. powołano Pełnomocnika do spraw realizacji GPPiRPAiPN pracownika merytorycznego panią E.M.

na których realizację wydatkowano 48 920 zł³⁵, w ramach 53 umów zleceń zawartych z nauczycielami. Z czego trzy programy³⁶ w ramach promocji zdrowia psychicznego, a jeden³⁷ w ramach profilaktyki uniwersalnej.

(akta kontroli str. 319-485, 975-1008, 1322-1325, 1465)

W okresie objętym kontrolą w zakresie gminnych programów we wszystkich szkołach podstawowych na terenie Gminy zrealizowano zajęcia profilaktyczno – wychowawcze w łącznym wymiarze 1841 godz.³⁸ w ramach umów zleceń na łączną kwotę 64 340 zł³⁹. Zajęcia były realizowane w różnych formach, przez osoby wskazane przez Dyrektora Szkół. Z czego jedna z czterech szkół podstawowych (SP im. Mikołaja Kopernika w Buczkowicach) w ramach ww. zajęć zrealizowała pięć ogólnopolskich programów (których łącznie uczestniczyło 762 uczniów, oraz 531 rodziców i zrealizowano 485 godz.)⁴⁰.

(akta kontroli str. 240-293, 968-974, 1009-1023, 1465)

³⁵ Z czego Przeciwdziałanie narkomanii: w 2022 r. – 10 500 zł; w 2023 r. – 17 710 zł i w 2024 r. 20 360 zł, oraz Przeciwdziałanie alkoholizmowi w 2023 r. -350 zł Jaś i Małgosia na tropie.

³⁶ (1) SPÓJRZ INACZEJ DLA KLAS 1-3 szkół podstawowych, dwie z czterech szkół w Gminie zrealizowały 212 godz. dla 344 uczniów (w tym w szkołach podstawowych: SP. 1. SP im. Bolesława Chrobrego w Rybarzowicach: w 2022 r. – 40 godz. dla 57 uczniów, w 2023 r. – 40 godz. dla 71 uczniów, oraz w 2024 r. – 42 godz. dla 83 uczniów. 2. SP im. Mikołaja Kopernika w Buczkowicach zrealizowała ww. program odpowiednio: w 2022 r. – 40 godz. dla 49 uczniów, w 2023 r. – 20 godz. dla 42 uczniów, oraz w 2024 r. – 30 godz. dla 42 uczniów) Program, którego celem było - Zapobieganie uzależnieniom i innym destrukcyjnym zachowaniom oraz nieprawidłowej adaptacji społecznej dzieci w wieku wczesnoszkolnym poprzez wspieranie prawidłowego rozwoju i rozwijanie umiejętności psychospołecznych kluczowych dla tego okresu rozwojowego.

(2) . SPÓJRZ INACZEJ dla klas 4-6 szkół podstawowych trzy z czterech szkół w Gminie zrealizowały 570 godz. dla 681 uczniów (1. SP im. Bolesława Chrobrego w Rybarzowicach w 2022 r. – 40 godz. dla 55 uczniów, w 2023 r. – 40 godz. dla 55 uczniów, oraz w 2024 r. – 38 godz. dla 56 uczniów. 2. SP im. Mikołaja Kopernika w Buczkowicach zrealizowała ww. program odpowiednio: w 2022 r. – 170 godz. dla 183 uczniów, w 2023 r. – 152 godz. dla 207 uczniów, oraz w 2024 r. – 105 godz. dla 109 uczniów. 3. SP im. J. Brzechwy w Godziszce zrealizowała ww. program odpowiednio: w 2023 r. – 10 godz. dla 8 uczniów, oraz w 2024 r. – 15 godz. dla 8 uczniów). . *Celem ogólnym programu było zapobieganie zachowaniom ryzykownym i destrukcyjnym w klasie szkolnej oraz problemom zdrowia psychicznego u dzieci w wieku 10-13 lat. W celach szczegółowych programu m.in. określono: zachęcanie do zdrowego stylu życia poprzez zwiększenie wiedzy o własnym ciele, negatywnych wpływach społecznych, decyzjach prozdrowotnych, zagrożeniach i konsekwencjach związanych z używaniem substancji psychoaktywnych i leków.*

(3) PRZYJACIELE ZIPPIEGO realizowanego od zerówki do kl. III – w łącznej liczbie godz. 568 dla 550 uczniów we wszystkich czterech szkołach podstawowych w Gminie 1. SP im. Bolesława Chrobrego w Rybarzowicach w 2023 r. – 48 godz. dla 83 uczniów, oraz w 2024 r. – 36 godz. dla 32 uczniów. 2. SP im. Mikołaja Kopernika w Buczkowicach zrealizowała ww. program odpowiednio: w 2023 r. – 131 godz. dla 114 uczniów, oraz w 2024 r. – 156 godz. dla 134 uczniów. 3. SP im. J. Brzechwy w Godziszce zrealizowała ww. program odpowiednio: w 2022 r. – 60 godz. dla 56 uczniów, w 2023 r. – 45 godz. dla 32 uczniów, oraz w 2024 r. – 34 godz. dla 28 uczniów. 4.SP im. Jerzego Kukuczki w Kalnej zrealizowała ww. program odpowiednio: w 2023 r. – 20 godz. dla 27 uczniów, w 2024 r. – 38 godz. dla 44 uczniów. Program ten został opracowany w celu wyposażenia małych dzieci w podstawowe kompetencje społeczno – emocjonalne, które pomagają radzić sobie w sytuacjach trudnych, a w przyszłości pozwolą im dobrze funkcjonować w relacjach z innymi i unikać zachowań ryzykownych.

³⁷ SP. im. Mikołaja Kopernika w Buczkowicach zrealizowała program Jaś i Małgosia odpowiednio: w 2023 r. – 10 godz. dla 10 uczniów i 10 rodziców; w 2024 r. - 15 godz. dla 25 uczniów i 25 rodziców.

³⁸ Tj. w 2022 r. – 611 godz., w 2023 r. i 2024 r. w każdym po 620 godz.

³⁹ Odpowiednio: w 2022 r. 18 600 zł; w 2023 r. – 21 300 zł i w 2024 r. – 24 440 zł.

⁴⁰ Tj.: (1) Ogólnopolski Program Edukacyjny Trzymaj formę, (2) Program profilaktyczny „Smak życia – czyli debata o dopalaczach”, (3) Program „Znajdź właściwe rozwiązanie”, (4) Nie pal przy mnie proszę, (5) Akademia bezpiecznego Puchatka.

Ponadto w latach 2022- 2024 w ramach gminnych programów w Gminie zorganizowano dla dzieci i młodzieży:

- Dzień Bezpieczeństwa, w którym udział wzięło: 9 maja 2023 r. - 134 uczniów i 7 maja 2024 r. 123 uczniów. Finał akcji Programu Siódemka „Bezpiecznie to znaczy jak?” w budynku Sokolni w Buczkowicach m.in. w trakcie finału dzieci poszczególnych szkół przedstawiały krótkie programy artystyczne dotyczące bezpieczeństwa, prace nagrodzone wystawiano, oraz nagrodzono dzieci, które brały udział w konkursie (realizowane przez Gminę we współpracy ze szkołami).
- akcje letnie w formie półkolonii (działania prowadzone pod patronatem GOK).
- zajęcia socjoterapeutyczne dla dzieci kierowanych przez GOPS (grupa liczyła ośmioro dzieci i działała od stycznia 2022 r. do czerwca 2023 r.).

(akta kontroli str. 240-293, 1009-1025)

4. W latach 2022-2024 Gmina w celu poszerzenia i udoskonalenia oferty oraz upowszechniania programów profilaktycznych o potwierdzonej skuteczności zrealizowała: w 2022 r. dla 15 nauczycieli szkół prowadzonych przez Gminę dwudniowe szkolenie⁴¹ dla realizatorów międzynarodowego programu promocji zdrowia „Przyjaciele Zippiego”, ww. nauczyciele uzyskali uprawnienia do realizacji w ramach powyższego programu zajęcia z dziećmi (wyniki przeprowadzonej przez firmę zewnętrzną ewaluacji szkolenia wskazały m.in. na przydatność programu w swojej pracy, którą nauczyciele ocenili jako bardzo dużą (10 osób) lub dużą (trzy osoby); jak i zawarto 53 umowy cywilnoprawne z nauczycielami na realizację programów rekomendowanych opisanych w pkt 3 tego obszaru wystąpienia pokontrolnego.

(akt kontroli str. 240-293, 611a, 1009-1025, 1322-1325, 1458-1464)

5. W latach 2022-2024 stosowany w Urzędzie system i zasady wyboru ofert, kryteria oceny merytorycznej i zasady dofinansowania realizacji programów profilaktycznych nie uwzględniały, jako istotne kryterium wyboru, wymogu realizacji programów o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności.

W związku z powyższym Wójt wyjaśnił, że *Zlecane do realizacji podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego zadania z zakresu gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii dotyczyły profilaktyki uniwersalnej. (...)*⁴². *Na tym poziomie wykorzystywana jest ogólna wiedza na temat zachowań ryzykownych, czynników ryzyka i chroniących, danych epidemiologicznych (głównie wyników badań naukowych dotyczących między innymi używania substancji psychoaktywnych, informacji o wieku inicjacji itp.)*⁴³. *Wskazane powyżej dane były zawierane w poszczególnych gminnych programach profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii i na tej podstawie*

⁴¹ TJ. 30 listopada 2022 r. (pierwsza część szkolenia on-line) i 14 grudnia 2022 r. (druga część stacjonarnie). Szkolenie 12 godz. dydaktycznych.

⁴² Podano definicję profilaktyki uniwersalnej.

⁴³ <https://programyrekomendowane.pl/profilaktyka/strategie/profilaktyka-uniwersalna/>

ustalano cele poszczególnych otwartych konkursów ofert. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity Dz.U. 2023 r. poz. 2151 ze zmianami) nie nakłada obowiązku realizacji programów o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności. Programy rekomendowane są realizowane w środowisku szkolnym.

(akta kontroli str. 605, 1026-1030)

6. W latach 2022-2024 Gmina nie ubiegała się o uzyskanie rekomendacji lub naukowego potwierdzenia skuteczności programów profilaktycznych realizowanych w Gminie, jak i nie udzielała wsparcia innemu podmiotowi w uzyskaniu takich rekomendacji lub naukowego potwierdzenia skuteczności realizowanych przez ten podmiot programów profilaktycznych.

Wójt w wyjaśnieniach podał, że: Uzyskanie rekomendacji jest procesem bardzo złożonym. Gmina Buczkowice nie dysponuje odpowiednimi zasobami osobowymi i finansowymi dla podejmowania tego typu działań, nie została również do tego zobowiązana przez ustawodawcę. Art. 10 ustawy z dnia 29 lipca o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1939 ze zm.) zobowiązuje gminę do realizowania w placówkach oświatowych, w ramach gminnego programu, działań o potwierdzonej skuteczności, co gmina Buczkowice robi.

(akta kontroli str. 610, 1026-1030)

7. W gminnych programach obowiązujących w latach 2022-2024 nie założono w zakresie poszczególnych celów i zadań rezultatów tych działań na lata kolejne (za wyjątkiem zaplanowania w szkołach liczby godz. zajęć profilaktyczno-wychowawczych), jednakże na poziomie raportów z ich wykonania za poszczególne lata przedstawiano dane liczbowe i ilościowe zrealizowanych działań, oraz ogólnie opisywano efekty tych działań poprzez wskazanie, że: udało się stworzyć szeroką ofertę działań profilaktycznych skierowanych do dzieci i młodzieży, tj. zajęcia realizowane w szkołach, w GOK-u, jak i działania realizowane przez podmioty prowadzące działalność pożytku publicznego. W raportach wskazano, że działania realizowane w ramach gminnych programów stanowią element profilaktyki uniwersalnej. W opisie efektów realizacji gminnych programów ujętych w raportach wskazano na znaczenie programów rekomendowanych, jak i znaczenie podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego. Sformułowania ujęte w opisie efektów realizacji gminnych programów ujęte w raportach były powielane i nieznacznie zmieniane z ww. ogólnymi sformułowaniami. W opisie efektów ujętych w raporcie za 2024 r. dodatkowo dodano informację dotyczącą działalności GKRPA, że: *Mieszkańcy korzystają z możliwości stworzonych w gminnym programie, co przekłada się na poprawę sytuacji w rodzinach, których dotknął problem alkoholowy oraz zwiększa prawdopodobieństwo podjęcia i ukończenia terapii oraz zachowania trzeźwości przez osoby uzależnione. Nie oceniano skuteczności zrealizowanych działań w ramach gminnych programów (co opisano w Sekcji stwierdzone nieprawidłowości).*

(akta kontroli str. 240-267, 1009-1025)

Wójt w wyjaśnieniach wskazał, że: Ocena rezultatów działań profilaktycznych w poprzednich latach zawarta jest w programach na kolejne lata (wartości wskaźników skuteczności działań, wyniki przeprowadzonych ankiet) oraz

w przedstawianych Radzie Gminy Buczkowice raportach z tych programów. Ocenę tę wykorzystuje się do planowania całościowych działań w kolejnym roku. Oceny tej dokonuje się również na bieżąco w trakcie realizacji poszczególnych programów – w tym na posiedzeniach Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, w skład której wchodzi przedstawiciele wielu środowisk gminy Buczkowice, dzięki czemu można szybko reagować na zmieniającą się sytuację w zakresie uzależnień na terenie gminy. W miarę potrzeb modyfikuje się zaplanowane działania. Cele w programach sformułowane są na tyle szeroko, że dodanie konkretnego działania (na przykład zorganizowanie warsztatów dla młodzieży o określonej tematyce – w odpowiedzi na konkretny problem stwierdzony w placówce oświatowej) nie wymaga ich zmiany. W kolejnych wyjaśnieniach Wójt podał, że „Dokonywana ewaluacja i ocena nie wymagała wprowadzenia zmian w zakresie celów gminnych programów więc takich zmian nie wprowadzano”. Ponadto w kolejnych wyjaśnieniach podał, że (...)Sformułowania ujęte w opisie efektów realizacji gminnych programów ujęte w poszczególnych raportach są do siebie podobne, ponieważ gmina w latach 2022-2024 prowadziła podobne działania wobec podobnych grup mieszkańców. Uzupełnienie „efektów” w raporcie za rok 2024 jest pochodną prowadzonej kontroli NIK (...).

(akta kontroli str. 510-512, 525, 599-611)

8. W latach 2022-2024 Gmina realizowała obowiązek wynikający z art. 10 ust. 2a ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii⁴⁴ w zakresie zapewnienia realizacji w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w zakresie przeciwdziałania narkomanii, poprzez m.in.:

- realizację programów zalecanych w ramach Systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego (Gmina we współpracy ze szkołami w szkołach);
- zajęcia profilaktyczno-wychowawcze dla uczniów prowadzone według autorskich scenariuszy nauczycieli (Gmina we współpracy ze szkołami i GOK oraz w szkołach i GOK);
- warsztaty dla dzieci i wykłady dla rodziców prowadzone przez podmioty zewnętrzne (realizowane przez SP w Godziszce w 2023 r. i 2024 r.),
- szkolenia dla nauczycieli („Przyjaciele Zippiego” w 2022 r. firma zewnętrzna w ramach umowy z Gminą),
- organizację Gminnego Dnia Profilaktyki w 2023 r. i 2024 r., wszystkie szkoły podstawowe z terenu Gminy przygotowały jeden spektakl teatralny w Sokolni (obiekt GOK), w którym udział brało około 200 uczniów szkół podstawowych wraz z nauczycielami. Za przygotowanie

⁴⁴ Dz.U. z 2005 Nr 179, poz. 1485.

i wystawienie spektakli uczniowie dla swoich szkół otrzymali nagrody (Gmina we współpracy ze szkołami).

(akta kontroli str. 257, 281, 1024, 1234-1252, 1260)

9. *Urząd Sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień* KCPU – G1⁴⁵ i *Roczne informacje o realizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego* za lata 2022, 2023 i 2024 przesłał terminowo. Sprawozdania KCPU – G1 za lata 2022-2023 zostały sporządzone nierzetelnie w części dotyczącej działu *Profilaktyka zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży* w zakresie danych dotyczących zrealizowanych programów rekomendowanych. Sprawozdanie KCPU – G1 za 2024 r. zostało trzykrotnie zmieniane⁴⁶. Nierzetelne sporządzanie sprawozdań KCPU – G1 za lata 2022-2023 opisano w sekcji *Stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 157-239)

Urząd zgodnie z art. 12 ust. 2 ustawy z dnia 11 września 2015 r. o zdrowiu publicznym⁴⁷ stanowiącym, że jednostki samorządu terytorialnego przekazują właściwemu wojewodzie, do dnia 31 marca każdego roku, roczną informację o zrealizowanych lub podjętych w ubiegłym roku zadaniach z zakresu zdrowia publicznego, za pośrednictwem Systemu ProfiBaza przesłał do Wojewody Śląskiego terminowo *Roczne informacje o realizowanych lub podjętych zadaniach z zakresu zdrowia publicznego* za lata 2022, 2023 i 2024.⁴⁸

(akta kontroli str. 142-156b)

10. Raporty z wykonania gminnych programów za lata 2022-2024 zostały przez Wójta sporządzone i przedłożone Radzie Gminy z zachowaniem terminów określonych w art. 4¹ ust. 2b. ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi⁴⁹.

(akta kontroli str. 240-265, 1009-1025a)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

⁴⁵ Sprawozdania KCPU G-1 (wcześniej PARPA G-1) są elementem elektronicznego Systemu Statystyki w Ochronie Zdrowia (SSOZ II). Sprawozdania: za 2022 r. Urząd przesłał 13 kwietnia 2023 r. (raz korygowane z dniem 13 lipca 2023 r., w dniu 14 lipca 2023 r. przyjęte do weryfikacji), za 2023 r. Urząd przesłał 15 maja 2024 r. (zgodnie z dyspozycją pisma KCPU o nr DBMWM.MZS 64.1.2024 – z uwagi na problemy z wdrażaniem nowej wersji systemu sprawozdawczego, termin wypełnienia sprawozdania został przedłużony do 15 maja 2024 r.)-trzykrotnie korygowane, ostatecznie zaakceptowane z dniem 25 lipca 2024 r.; a za 2024 r. Urząd przesłał 11 kwietnia 2025 r.- trzykrotnie korygowane, ostatecznie zaakceptowane z dniem 30 czerwca 2025 r.

⁴⁶ Korektami z 26 kwietnia 2025 r., 31 maja 2025 r. i 27 czerwca 2025 r. i ostatecznie zatwierdzone przez KCPU 30 czerwca 2025 r.

⁴⁷ Dz.U. z 2015 r. poz. 1916.

⁴⁸ Sprawozdania z zadań Zdrowia Publicznego za lata 2022-2024 były składane elektronicznie za pomocą Systemu Profibaza: za rok 2022 Urząd przesłał do weryfikacji 30 marca 2023 r., sprawozdanie było dwukrotnie korygowane tj.: 26 kwietnia i 19 czerwca 2023 r. i zostało zaakceptowane 19 czerwca 2023 r.; za rok 2023 Urząd przesłał do weryfikacji 27 marca 2024 r. i zostało zaakceptowane w tym samym dniu; za rok 2024 Urząd przesłał do weryfikacji 26 marca 2025 r., skorygowane z dniem 30 maja 2025 r. i zaakceptowane 6 czerwca 2025 r.

⁴⁹ Dz.U. z 1982 r. Nr 35, poz. 230. Za 2022 r. – 26 kwietnia 2023 r.; za 2023 r. – 26 czerwca 2024 r. i za 2024 r. – 28 maja 2025 r.

1. Powołanie do GKRPA osoby niespełniającej wymogu określonego w art. 4¹ ust. 4 ustawy o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, który stanowi, że w skład gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych wchodzi osoby przeszkolone w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

W wyniku kontroli wykazano, że jeden z członków GKRPA takiego przeszkolenia nie posiadał.

(akta kontroli str. 1203-1205)

Wójt wyjaśnił, że nieprzeszkolony członek GKRPA (...) *Pan (...) ma tak dużą wiedzę, doświadczenie i umiejętności w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, że w momencie gdy włączono go w skład GKRPA nie pomyślano, że może on potrzebować dodatkowego szkolenia. Wydaje się on raczej osobą, która takie szkolenie mogłaby prowadzić. Z uwagi jednak na fakt, że nie posiada on odpowiedniego zaświadczenia w tym zakresie (ruch AA ze względu na charakter swojego działania takich dokumentów nie wydaje), na co zwróciła Pani uwagę – zapewniam, że w najbliższym czasie dla Pana (...) zostanie zorganizowane szkolenie, po którego ukończeniu otrzyma on odpowiedni certyfikat.*

(akta kontroli str. 1253-1260)

2. Urząd nierzetelnie sporządził *Sprawozdania z działalności samorządów gminnych w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień* KCPU – G1, w zakresie Profilaktyka zachowań ryzykownych dzieci i młodzieży (w części dotyczącej pkt 50 Działu VII) za 2022 r. i 2023 r.. Ustalono, że w sprawozdaniu za rok 2022 (zaakceptowanym 14 lipca 2023 r.) podano m.in: (1) w ppkt 6 *Spójrz inaczej (...)* podano - 115 liczbę uczniów i wydatkowano 2 400 zł, zamiast 106 uczniów faktycznie objętych programem na ww. kwotę (zrealizowano 80 godz.), (2) w ppkt 7 *Przyjaciele Zippiego* podano 50 liczbę uczniów i wydatkowano 1 800 zł, zamiast 56 uczniów faktycznie objętych programem na ww. kwotę (zrealizowano 60 godz.), (3) w ppkt 21 *Spójrz inaczej (dla klas 4-6)* podano 230 liczbę uczniów i wydatkowano 6 300 zł, zamiast 238 uczniów faktycznie objętych programem na ww. kwotę (zrealizowano 210 godz.). A w sprawozdaniu za rok 2023 (zaakceptowanym 25 lipca 2024 r.) podano m.in.: (1) w ppkt 6 *Spójrz inaczej (...)* podano liczbę uczestniczących w programie uczniów 100 i wydatkowano 10 000 zł, zamiast 113 uczniów na kwotę 2100 zł (zrealizowano 60 godz.), (2) w ppkt 13 Program domowych detektywów podano 0 uczniów, zamiast faktycznej liczby 10 uczniów i 10 rodziców (zrealizowano 10 godz.) za kwotę 350 zł i tą kwotę i liczby skorygować w części dotyczącej zajęć profilaktyczno-wychowawczych, (3) w ppkt 16 *Przyjaciele Zippiego* podano 80 liczbę uczniów i wydatkowano 7 710 zł, gdy faktycznie 256 uczniów objęto programem na kwotę 8 540 zł (zrealizowano 244 godz.) i (4) w ppkt 21 *Spójrz inaczej (dla klas 4-6)* podano 0 liczbę uczniów, gdy faktycznie 270 uczniów objęto programem na kwotę 7 070 zł (zrealizowano 202 godz.).

(akta kontroli str. 156-213, 975-991)

Wójt w wyjaśnieniach podał, że *Wprowadzone dane są szacunkowe. Przygotowanie wszystkich danych i wypełnienie ankiety KCPU – G1 zajmuje około 3-4 dni. W związku z tym brak jest czasu na dokonanie dokładnej i szczegółowej analizy danych. W okresie składania opisanych ankiet, Urząd wypełnia i składa wiele innych*

sprawozdań oraz realizuje bieżące sprawy. Nie wykazanie części programów rekomendowanych (które w programie są realizowane w części dotyczącej Przeciwdziałania Narkomanii) wynika z faktu, iż były one realizowane jako zajęcia profilaktyczno-wychowawcze, które z kolei są realizowane w części dotyczącej przeciwdziałania alkoholizmowi.

(akta kontroli str. 1524-1526)

Zdaniem NIK Urząd winien sporządzać sprawozdania w oparciu o faktyczne, a nie szacunkowe dane z realizacji poszczególnych programów.

OCENA CZĄSTKOWA

Wójt powołał gminną komisję rozwiązywania problemów alkoholowych, w której skład wchodziły osoby przeszkolone w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych; za wyjątkiem braku przeszkolenia jednego z członków. W ramach gminnych programów realizowano w latach objętych kontrolą w szkołach podstawowych programy rekomendowane, oraz zajęcia profilaktyczno-wychowawcze. W kryteriach oceny merytorycznej i zasadach dofinansowania realizacji programów profilaktycznych w ramach otwartych konkursów ofert nie uwzględniono wymogów realizacji programów o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności;

Gmina sporządzała i terminowo przedkładała informacje z realizacji działań podejmowanych w danym roku, które wynikają z gminnego programu oraz raporty z wykonania gminnych programów, ale w przypadku sprawozdań KCPU – G1 za lata 2022-2023, nierzetelnie je sporządziła w części dotyczącej realizacji programów rekomendowanych.

OBSZAR

3. Planowanie i wydatkowanie środków publicznych przeznaczonych na realizację gminnych programów.

Opis stanu faktycznego

1. Rada Gminy 29 sierpnia 2018 r. podjęła uchwałę nr XLV/332/18 w sprawie maksymalnej liczby zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz zasad usytuowania na terenie gminy Buczkowice miejsc sprzedaży i podawania napojów alkoholowych. W uchwale tej ustalono maksymalną liczbę zezwoleń dla poszczególnych rodzajów napojów alkoholowych: *a) do 4,5% zawartości alkoholu oraz na piwo – 50; b) powyżej 4,5% do 18% zawartości alkoholu (z wyjątkiem piwa) – 50; c) powyżej 18% zawartości – 50*, jak i ustalono liczbę zezwoleń w odniesieniu do spożycia napojów alkoholowych przeznaczonych do spożycia w miejscu sprzedaży tj. 45 zezwoleń, oraz w odniesieniu do spożycia poza miejscem sprzedaży tj. 105 zezwoleń. Uchwałę zmieniono w dniu 30 sierpnia 2023 r.⁵⁰ ustalono, że punkty sprzedaży i podawania napojów alkoholowych zarówno w miejscu, jak i poza miejscem, nie mogą być usytuowane bliżej niż 40 metrów od obiektów chronionych (w poprzedniej uchwale ww. punkty nie mogły być usytuowane bliżej niż 100 metrów).

(akta kontroli str. 28-48)

2. W latach 2022-2024 dochody Gminy wykonane z tytułu opłat wnoszonych przez przedsiębiorców za korzystanie z zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych wyniosły łącznie 1 108 744,12 zł, natomiast na zadania z zakresu przeciwdziałania alkoholizmowi oraz zwalczania narkomanii wydatkowano

⁵⁰ Uchwała nr LV/387/23.

łącznie kwotę 1 136 060,46 zł (wydatki są wyższe o 2,5% w związku z nadwyżką, która została przeniesiona z 2021 r. do 2022 r. w wysokości 60 435,03 zł i powstała różnica do wykorzystania w 2025 r. w wysokości 33 118,69 zł). Pozostałe środki w kwocie 33 118,69 zł ujęto w budżecie na 2025 r.

W poszczególnych latach okresu objętego kontrolą Gmina uzyskała wpływy z opłat od napojów alkoholowych w wysokościach: 323 593,78 zł w 2022 r. (w tym w rozdziale 75618 w § 0270– 88 345,22 zł i § 0480 – 235 238,56 zł), 350 787,43 zł w 2023 r. (w tym w rozdziale 75618 w § 0270 – 80 273,11 zł i § 0480 – 270 514,32 zł) i 434 372,91 zł w 2024 r. (w tym w rozdziale 75618 § 0270 – 84 674,12 zł i w § 0480 – 349 698,79 zł).

(akta kontroli str. 1053, 1086-1104, 1115-1136, 1145-1166)

Gmina w poszczególnych latach objętych kontrolą wydatkowała środki finansowe (w tym niewykorzystane w poprzednim roku budżetowym) w rozbiciu na rozdziały budżetowe 85153 (zwalczanie narkomanii) oraz 85154 (przeciwdziałanie alkoholizmowi):

- wydatki w 2022 r. w rozdz.: 85153 – 22 135,40 zł i 85154 – 290 204,76 zł;
- wydatki w 2023 r. w rozdz.: 85153 – 27 396,80 zł i 85154 – 376 678,06 zł;
- wydatki w 2024 r. w rozdz.: 85153 – 34 449,31 zł i 85154 – 385 196,13 zł.

(akta kontroli str.1086-1102,1105-1106,1113-1134,11137-1138,1145-1164, 1167-1168)

W badanym okresie w Gminie prawidłowo ujmowano wykonane dochody i wydatki w rocznych sprawozdaniach budżetowych: Rb-27S z wykonania planu dochodów budżetowych jednostki samorządu terytorialnego oraz RB - 28S z wykonania planu wydatków budżetowych. Wykonane dochody były ujmowane w ww. sprawozdaniach w dziale 756: w rozdziale 75618 w paragraf 0270, oraz w paragrafie 0480. Natomiast wydatki klasyfikowane były w dziale 851 rozdz. 85153 i 85154 i na odpowiednich paragrafach klasyfikacji budżetowej.

(akta kontroli str. 1103-1106, 1135-1137, 1165-1169)

W trakcie roku budżetowego plany finansowe wydatków w zakresie rozdz. zwalczania narkomanii i alkoholizmowi były zmieniane, a przyczyną zmian była zmiana ilości zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych oraz na podstawie zwiększonego wykonania dochodów w stosunku do planu z części opłat za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych w obrocie hurtowym.

Plany dochodów i wydatków w poszczególnych latach objętych kontrolą były zmieniane uchwałami Rady Gminy ze względu na zwiększenie wykonania dochodów w stosunku do planu finansowego: w 2022 r. o 103 345,22 zł

(z 210 000 zł do 313 345,22 zł)⁵¹, w 2023 r. o 30 815, 84 zł (z 330 000 do 360 815,84 zł)⁵² i w 2024 r. o 82 372,91 zł (z 352 000 zł do 434 372,91 zł)⁵³.

Zwiększenia wydatków wprowadzane były uchwałami Rady Gminy na podstawie zwiększeń po stronie dochodów oraz przychodów, tj. zwiększeń planu wydatków o nadwyżkę z roku poprzedniego, odpowiednio: w 2022 r. o 163 780,25 zł (z 210 000,00 zł do 373 780,25 zł); w 2023 r. o 102 494,49 zł (z 330 000 zł do 432 494,49 zł) i w 2024 r. o 100 764,13 zł (z 352 000 zł do 452 764,13 zł)⁵⁴.

(akta kontroli str. 1052-1054, 1182-1184)

Regionalna Izba Obrachunkowa pozytywnie zaopiniowała projekty uchwał budżetowych Gminy Buczkowice na lata 2022-2024 oraz sprawozdania z wykonania budżetu Gminy Buczkowice za lata 2022-2024, przedłożone wraz z informacjami o stanie mienia. W uchwałach nie zgłoszono uwag dotyczących sposobu ujęcia dochodów z opłat od napojów alkoholowych i ich wykorzystania.

(akta kontroli str. 1055-1062, 1080-1085, 1139-1144)

Dochody i wydatki w ewidencji księgowej ujęto prawidłowo, za wyjątkiem dwóch przypadków omyłkowego ujęcia dwóch operacji księgowania na kontach analitycznych kosztowych⁵⁵, które nie miały wpływu na wykonanie wydatków,

⁵¹ 1. Uchwała nr XL/274/22 Rady Gminy Buczkowice z dnia 30 marca 2022 r. ze względu na wyższe wykonanie w stosunku do planu, zwiększono o 45 000,00 zł dochody z tytułu wpływów z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

2. Uchwała nr XLII/288/22 Rady Gminy Buczkowice z dnia 25 maja 2022 r. ze względu na wyższe wykonanie w stosunku do planu, zwiększono o 30 015,20 zł po stronie dochodów, wpływy z części opłaty za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych w obrocie hurtowym.

3. Uchwała nr XLV/310/22 Rady Gminy Buczkowice z dnia 28 września 2022 r. ze względu na wyższe wykonanie w stosunku do planu, zwiększono o 28 330,02 zł po stronie dochodów, wpływy z części opłaty za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych w obrocie hurtowym.

⁵² 1. Uchwała nr LIII/361/23 Rady Gminy Buczkowice z dnia 31 maja 2023 r. ze względu na wyższe wykonanie w stosunku do planu, zwiększono o 30 815,84 zł dochody z tytułu wpływów z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

⁵³ 1. Uchwała nr LXIII/444/24 Rady Gminy Buczkowice z dnia 24 kwietnia 2024 r. ze względu na wyższe wykonanie w stosunku do planu, zwiększono o 75 000,00 zł dochody z tytułu wpływów z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

2. Uchwała nr VI/39/24 Rady Gminy Buczkowice z dnia 30 października 2024 r. ze względu na wyższe wykonanie w stosunku do planu, zwiększono o 3 674,12 zł po stronie dochodów, wpływy z części opłaty za zezwolenie na sprzedaż napojów alkoholowych w obrocie hurtowym oraz o 3 698,79 zł dochody z tytułu wpływów z opłat za zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych.

⁵⁴ W 2022 r. Uchwałą nr XL/274/22 Rady Gminy Buczkowice z dnia 30 marca 2022 r. zwiększono plan wydatków o nadwyżkę z roku poprzedniego w wysokości 60 435,03 zł.

W 2023 r. Uchwałą nr LI/348/23 Rady Gminy Buczkowice z dnia 29 marca 2023 r. zwiększono plan wydatków o nadwyżkę z roku poprzedniego w wysokości 71 678,65 zł.

W 2024 r. Uchwałą nr LXIII/444/24 Rady Gminy Buczkowice z dnia 24 kwietnia 2024 r. zwiększono plan wydatków o nadwyżkę z roku poprzedniego w wysokości 18 391,22 zł.

⁵⁵ Co dotyczyło: w 2022 r. - faktury nr FVKLN/22/65 z dnia 21 grudnia 2022 r. (zakupy spożywcze) w kwocie 197,92 zł na koncie 401 (po stronie WN, która nie ma wpływu na wykonanie wydatków) z omyłkowo ujętą klasyfikacją budżetową 851-85154-4210 zamiast 750-75023-4210; a w 2023 r. prowizji za terminowe odprowadzenie podatku dochodowego w kwocie 180 zł na koncie 404 (po stronie WN, która nie ma wpływu na wykonanie wydatków) z omyłkową klasyfikacją 851-85154-4170 zamiast 750-75023-4010.

ponieważ wykonanie było ujęte na kontach 101 (*Kasa*) i 130 (*Rachunek bankowy*) z klasyfikacją budżetową 750-75023 (dział *Administracja publiczna*, rozdział *Urząd Gminy*). Powyższe pomyłki nie miały wpływu na sprawozdanie RB -28S.

(akta kontroli str. 1298-1325)

3. W Urzędzie w latach 2022-2024 nie przeprowadzano kontroli (wewnętrznych i zewnętrznych) w zakresie planowania i wydatkowania środków na realizację gminnych programów. W Urzędzie w roku 2023 r. przeprowadzono „*Audyt prawidłowości wydawania zezwoleń oraz naliczania i pobierania opłat za wydane zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych w Urzędzie Gminy Buczkowice*” obejmujący okres od 1 stycznia 2022 r. do 31 maja 2023 r. W wyniku tego audytu, stwierdzono m.in., że: (1) GKRPA każdorazowo wydawała opinie na wydanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych stosownie do art. 18a ust. 3a ustawy o przeciwdziałaniu alkoholizmowi, (2) wysokość opłat za wydane zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych ustalono zgodnie z zasadami określonymi w art. 11¹ ust. 4 ww. ustawy i (3) zezwolenia zostały wydane na okresy określone w art. 18 ust. 9 cyt. ustawy. Nieprawidłowości nie stwierdzono. Ogólna ocena adekwatności, skuteczności i efektywności kontroli zarządczej w badanym obszarze działalności jednostki objętym zadaniem została oceniona jako bardzo dobra, uwag nie wniesiono.

(akta kontroli str. 1253-1274)

4. W latach 2022 - 2024 wydatki na gminne programy łącznie wyniosły 1 136 060,46 zł, w tym na poszczególne działania w ww. latach (procent z ww. łącznych wydatków):

- *Prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie przeciwdziałania narkomanii, w tym: pokrywanie kosztów realizacji programów profilaktycznych, w szczególności programów rekomendowanych, kosztów organizacji przeglądów spektakli lub prezentacji spektakli profilaktycznych, koszty organizacji konkursów oraz innych działań* – 83 981,51 zł⁵⁶ (co stanowi 7,4% z wydatków ogółem na gminne programy).
- *Posiedzenia Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych* – 39 296 zł⁵⁷ (co stanowi 3,5% z wydatków ogółem na gminne programy).
- *Koszt pracy w punkcie informacyjno-konsultacyjnym dla osób z problemem alkoholowym* – 1 485 zł (tylko w 2024 r., co stanowi 0,1% z wydatków ogółem na gminne programy).
- *Opłaty sądowe dotyczące prowadzenia spraw o orzeczenie obowiązku leczenia odwykowego* – 720 zł⁵⁸ (co stanowi 0,1% z wydatków ogółem na gminne programy).
- *Wynagrodzenie biegłych za przeprowadzanie badań i sporządzanie na tej podstawie opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu* - 9 600 zł⁵⁹ (co stanowi 0,8% z wydatków ogółem na gminne programy).
- *Działalność profilaktyczno-wychowawcza realizowana we współpracy z Gminnym Ośrodkiem Kultury w Buczkowicach polegająca na organizowaniu dzieciom i młodzieży sposobu spędzania czasu wolnego połączonego z realizacją treści*

⁵⁶ Odpowiednio w latach: 2022 r. - 22 135,40 zł, 2023 r. - 27 396,80 zł i 2024 r. - 34 449,31 zł.

⁵⁷ Odpowiednio w latach: 2022 r. - 11 939 zł, 2023 r. - 14 721 zł i 2024 r. - 12 636 zł.

⁵⁸ Odpowiednio w latach: 2022 r. - 400 zł, 2023 r. - 220 zł i 2024 r. - 100 zł.

⁵⁹ Odpowiednio w latach: 2022 r. - 3 000 zł, 2023 r. - 4 000 zł i 2024 r. - 2 600 zł.

- profilaktycznych – 227 078,59 zł⁶⁰ (co stanowi 20% z wydatków ogółem na gminne programy).
- Zlecenie podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego realizacji zadań publicznych gminy Buczkowice z zakresu przeciwdziałania patologiom społecznym (w tym poprzez organizowanie – połączonych z przekazywaniem treści profilaktycznych – pozalekcyjnych zajęć sportowych dla dzieci i młodzieży) – 447 690 zł⁶¹ (co stanowi 39,4% z wydatków ogółem na gminne programy).
 - Zakup materiałów lub usług na potrzeby Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i realizacji programu – w tym w miarę potrzeb i środków doposażenie pomieszczeń wykorzystywanych na potrzeby realizacji zadań Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii. Koszty przeprowadzania badań i diagnozy uzależnień na terenie gminy Buczkowice lub udziału w kampaniach profilaktycznych. Koszty imprez profilaktyczno-wychowawczych, zakup materiałów informacyjnych lub usług w tym zakresie oraz ich dystrybucji. Koszty innych działań dotyczących realizacji Programu. Łącznie wydatki wyniosły - 132 217,24 zł⁶² (co stanowi 11,6% z wydatków ogółem na gminne programy).
 - Podejmowanie we współpracy z GOPS działań ukierunkowanych na niesienie pomocy rodzinom borykającym się z różnego rodzaju problemami psychospołecznymi, w tym m.in. realizacja działań socjoterapeutycznych, psychoterapeutycznych oraz dotyczących przeciwdziałania przemocy – 60 440 zł⁶³ (co stanowi 5,3% wydatków ogółem na gminne programy).
 - Dofinansowanie działalności placówek leczenia i terapii uzależnień (w ramach ich ponadstandardowej działalności wobec mieszkańców gminy z zakresu profilaktyki uzależnień oraz terapii osób uzależnionych od alkoholu i współuzależnionych) oraz partycypacja w kosztach pobytu osób uzależnionych i współuzależnionych na ponadstandardowych, „wyjazdowych” sesjach terapeutycznych – 29 630 zł⁶⁴ (co stanowi 2,6% z wydatków ogółem na gminne programy).
 - Dofinansowanie działań profilaktyczno-wychowawczych podejmowanych we współpracy ze szkołami – na zasadach określonych w programie – 103 222,12 zł⁶⁵ (co stanowi 9,1 % z wydatków ogółem na gminne programy)⁶⁶.
 - Koszty szkoleń dla osób uczestniczących w realizacji programu – 700 zł (tylko w 2022 r., co stanowiło 0,1% z wydatków ogółem na gminne programy).

(akta kontroli str. 240-293, 1009-025, 1323-1325)

W latach 2022-2024 w Gminie udzielono 80 dotacji (w tym 77 w ramach otwartego konkursu ofert na zlecenie realizacji zadań publicznych z zakresu przeciwdziałania uzależnieniom i patologiom społecznym na podstawie art. 16 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie⁶⁷ oraz trzy w trybie pozakonkursowym na podstawie art. 19a

⁶⁰ Odpowiednio w latach: 2022 r. – 64 730,11 zł, 2023 r. – 78 842,79 zł i 2024 r. – 83 505,69 zł.

⁶¹ Odpowiednio w latach: 2022 r. – 120 000 zł, w 2023 r. – 158 000 zł i 2024 r. – 169 690 zł.

⁶² Odpowiednio w latach: 2022 r. – 35 334,09 zł, 2023 r. – 46 821,17 zł i 2024 r. – 50 061,98 zł.

⁶³ Odpowiednio w latach: 2022 r. – 21 134,64 zł, 2023 r. – 19 222,30 zł i 2024 r. – 20 083,06 zł.

⁶⁴ Odpowiednio w latach: 2022 r. – 4 430 zł, 2023 r. – 16 000 zł i 2024 r. – 9 200 zł

⁶⁵ Odpowiednio w latach: 2022 r. – 28 536,92 zł, 2023 r. – 38 850 zł, 2024 r. – 35 834,40 zł.

⁶⁶ W 2023 r. w ramach tej poz. rozliczono 10 godz. na kwotę 350 zł Program domowych detektywów: *Jaś i Małgosia*.

⁶⁷ Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873. Dalej: ustawa o działalności pożytku publicznego.

wyżej cytowanej ustawy) na łączną wartość 447 690 zł, w tym 8 000 zł⁶⁸ dla trzech podmiotów w trybie pozakonkursowym.

(akta kontroli str. 240-293, 1009-1025)

Wójt podał, że w latach 2022-2024 – w ramach przyznanych dotacji 23 podmioty realizowały programy profilaktyczne (po siedem w latach 2022 i 2023 oraz dziewięć w 2024 r.). Ponadto w Gminie realizowano działania z zakresu prowadzenia profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej oraz działalności szkoleniowej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii oraz uzależnieniom behawioralnym, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym prowadzenie pozalekcyjnych zajęć sportowych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozalekcyjnych programach opiekuńczo-wychowawczych i socjoterapeutycznych (po cztery takie działania w latach 2022-2023 oraz sześć takich działań w 2024 r.).

(akta kontroli str. 1480-1490)

Badaniu poddano dokumentację 15 dotacji (dwanaście w trybie otwartego konkursu ofert⁶⁹ i trzy w trybie pozakonkursowym⁷⁰) na łączną wartość 72 190 zł (co stanowiło 16,1 % wartości wszystkich dotacji). Wszystkie badane dwanaście dotacji w trybie konkursowym zostały na posiedzeniach poszczególnych Komisji Konkursowych rekomendowane do przyznania dotacji. Ogłoszenia otwartego konkursu ofert na zlecenie realizacji zadania publicznego gminy Buczkowice zgodnie z art. 11 ust. 1, 2 i 3 ustawy o działalności pożytku publicznego zawierało m.in.: rodzaj zadania, wysokość środków publicznych przeznaczonych w budżecie Gminy Buczkowice na realizację zadania; zasady przyznania dotacji; termin i warunki realizacji zadania; tryb i kryteria stosowane przy dokonywaniu wyboru ofert. Ogłoszenie zamieszczono w Biuletynie Informacji Publicznej, na tablicy ogłoszeń w siedzibie Urzędu oraz na stronie internetowej, zgodnie z art. 13 ust. 3 przywołanej ustawy. W ogłoszeniach otwartych konkursów ofert m.in. zamieszczono informację: że wyboru oferty dokonuje Wójt, po zapoznaniu się z opinią Komisji Konkursowej, jak i określono kryteria przy rozpatrywaniu ofert.

W żadnym przypadku, w ogłoszeniu o konkursie, nie wymagano załączenia do oferty programu profilaktycznego, ani też nie wskazano preferencji dla programów rekomendowanych lub o potwierdzonej skuteczności. W badanych konkursach tylko trzy organizacje realizowały zajęcia/programy profilaktyczno-wychowawcze. Ponadto nie skorzystano z uprawnienia wynikającego z umów zawartych z podmiotami i nie żądano dodatkowo przedłożenia dowodów księgowych i programów.

(akta kontroli str. 1510-1523)

Wójt w wyjaśnieniach podał, że Wzór oferty nie zakłada dołączania załączników (...) w związku z powyższym nie żądano dodatkowo programów profilaktycznych.

(akta kontroli str. 1480-1490)

Oferty, umowy i sprawozdania były zgodne z rozporządzeniem Przewodniczącego Komitetu do spraw Pożytku Publicznego z dnia

⁶⁸ Co stanowiło 1,8% łącznej wartości dotacji.

⁶⁹ Dwanaście w trybie konkursowym na łączną wartość 64 190 zł.

⁷⁰ Trzy w trybie pozakonkursowym na łączną wartość 8 000 zł.

24 października 2018 r. w sprawie wzorów ofert i ramowych wzorów umów dotyczących realizacji zadań publicznych oraz wzorów sprawozdań z wykonania tych zadań⁷¹

Rozliczenia ww. dotacji dokonano na podstawie sprawozdań merytoryczno-finansowych przekazanych w wymaganych terminach, w sposób zgodny z warunkami określonymi w zawartych umowach. Organ nie wniósł uwag do żadnego z tych sprawozdań.

(akta kontroli str. 1510-1523, 1544-1616)

W związku z powyższym Wójt wyjaśnił, że *Dotacje na zadania z zakresu objętego Gminnymi Programami Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii w latach: 2022 – 2024, były udzielane na podstawie: ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity Dz.U. z 2023 r. 2151 ze zmianami), ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (tekst jednolity Dz.U. z 2024 r. poz. 1491 ze zmianami), na podstawie gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii oraz programów współpracy gminy Buczkowice z podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego na dany rok. Dotyczyło to zadań z zakresu, o którym mowa w art. 4 ust. 1 pkt 32 przytoczonej ustawy: „przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym”. (...) W ramach gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w latach 2022 – 2024 zlecano do realizacji podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego zadania wpisujące się w katalog ustawowy: art. 4 ust. 1 ppkt. 3 oraz ppkt. 5. Z perspektywy gminy Buczkowice ważnym celem jest stworzenie szeroko pojętej koalicji instytucji oraz podmiotów świadczących usługi w zakresie profilaktyki uniwersalnej kierowanej do różnych grup społecznych, w tym do dzieci i młodzieży. (...) Natomiast część zadań zlecanych do realizacji podmiotom prowadzącym działalność pożytku publicznego w latach 2022 do 2024 wpisuje się w rekomendacje. Dotyczy to na przykład działań skierowanych do osób starszych, które są w rekomendacjach na lata objęte kontrolą określone jako „grupa szczególnego ryzyka”⁷². Zgodnie z rekomendacjami, samorząd gminy może wspierać finansowo działania kierowane do rosnącej grupy osób starszych.⁷³ W przypadku gminy Buczkowice, te zadania skierowane do organizacji emeryckich, mają na celu wsparcie ich bieżącej działalności nastawionej na aktywizację i przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu osób starszych, stanowi profilaktykę uniwersalną w odniesieniu do tej grupy wiekowej. Podobnie w rekomendacjach ujęto działania kierowane do dzieci i młodzieży, realizowane w formie pozalekcyjnych zajęć sportowych.*

(akta kontroli str. 599-611)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

⁷¹ Dz.U. z 2018 r. poz. 2057.

⁷² Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych: „Rekomendacje do realizowania i finansowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych w 2022 roku” str. 18.

⁷³ Krajowe Centrum Przeciwdziałania Uzależnieniom „Rekomendacje do realizowania i finansowania gminnych programów profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych oraz przeciwdziałania narkomanii w 2023 roku: str. 28.

OCENA CZĄSTKOWA

Środki wydatkowano na zadania określone w gminnych programach⁷⁴. W badanym okresie w Gminie prawidłowo ujmowano wykonane dochody i wydatki w rocznych sprawozdaniach budżetowych: Rb-27S z wykonania planu dochodów budżetowych jednostki samorządu terytorialnego oraz RB - 28S z wykonania planu wydatków budżetowych. W Urzędzie w roku 2023 r. przeprowadzono *Audyt prawidłowości wydawania zezwoleń oraz naliczania i pobierania opłat za wydane zezwolenia na sprzedaż napojów alkoholowych*, w wyniku, którego nieprawidłowości nie stwierdzono.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, przedstawia następujące wnioski:

Wnioski

1. Uwzględnienie w gminnym programie:

- zadania służącego realizacji celu operacyjnego *Profilaktyka uzależnień*, określonego w NPZ na lata 2021-2025;
- mierzalnych wskaźników skuteczności planowanych przedsięwzięć, adekwatnie do zdiagnozowanych potrzeb;
- powiązanie celów i zadań z zdefiniowanymi i skwantyfikowanymi wskaźnikami.

2. Uwzględnienie w raportach z wykonania gminnych programów oceny skuteczności podjętych działań założonych w gminnych programach.

3. Zapewnienie przeszkolenia członka GKRPA.

4. Skorygowanie sprawozdań KCPU – G1 za lata 2022-2023.

⁷⁴ Co ustalono na badanej próbie.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne sporządzono w postaci elektronicznej z użyciem kwalifikowanych podpisów elektronicznych.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje *prawo zgłoszenia* na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Katowicach. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Katowice, 31 lipca 2025 r.

Kontrolerzy

Andrzej Pakuła

Główny specjalista kontroli państwowej

Najwyższa Izba Kontroli

Delegatura w Katowicach

Dyrektor

Z up. Jacek Kościelniak
p.o. Wicedyrektor

/podpisano elektronicznie/

/podpisano elektronicznie/